

Edhem Mulabdić

LIKOVİ ZAVIČAJA: HADŽI HAFIZ HASAN EF. HADŽEFENDIĆ I MUHTAR IBRAHIM ŠAKO IZ MALEŠIĆA

Dva zapisa iz “Narodne uzdanice” književnika Edhema Mulabdića: nekrolog kadiji Hadži hafiz Hasan ef. Hadžefendiću iz Gračanice i muhtaru Ibrahimu Šaki iz Malešića

Muslimansko kulturno-prosvjetno društvo “Narodna uzdanica” u toku svog postojanja i kulturnog djelovanja izdavalo je redovne godišnjake-kalendare, u kojima su svoje radove s područja islamskih znanosti, nacionalne i kulturne historije, književnosti i drugih oblasti objavljivali najpoznatiji bošnjački alimi i znanstvenici. “Narodna uzdanica”, kao društvo sa načelno prohrvatskim opredjeljenjem (za razliku od društva “Gajret”, oko kojeg su se pred Drugi svjetski rat okupljali prosrpski orijentirani Bošnjaci-muslimani) nastavilo je svoje postojanje i djelovanje i u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske. Iz kalendara “Narodne uzdanice” za 1945. godinu, koji je štampan u Sarajevu krajem 1944., prenosimo dva nekrologa našeg poznatog književnika Edhema Mulabdića o dvije interesantne ličnosti s područja Gračanice, koje su živjele i djelovale u periodu između dva svjetska rata: H. hfz. Hasan-ef. Hadžiefendiću, vrhovnom šerijatskom sucu, rodom iz Gračanice i Ibrahimu Šaki, muhtaru iz sela

Malešići kod Gračanice. Radi autentičnosti, zapise objavljujemo u izvornom obliku, dosljedno poštujući osobenosti tadašnjeg pravopisa i Mulabdićevog stila i jezika, uz napomenu da je samo naslov redakcijski. (Edin Šaković)

Hadži hafiz Hasan ef. Hadžiefendić

U našoj duhovnoj inteligenciji, u ono pedesetak kadija, koji su odmah iza okupacije zauzeli mjesta šeriatskih sudaca u Bosni i Hercegovini, bio je jedan od njih Hadži Hasan ef. Hadžiefendić, čovjek iz obične naše medrese bez carigradske svjedočbe, ali s izpitom za šeriatske sudce. Dugogodišnja praksa, a nada sve jaka čelična volja učiniše od njega dobra i savjestna činovnika, a pošto mu je zvanje bilo tako rekavši duhovno i čisto islamsko, u njemu se razvio sviestan radnik i rodoljub za duhovne poslove islamske zajednice.

Merhum Hadži Hasan ef. rodio se u Gračanici, gdje je i odrastao. Početne nauke, mekteb, učio je u rodnom mjestu, a u Gradačcu je učio u čuvenoj onda Svirac-medresi, prozvanoj po vodi (vrelu) Svirac. Kad je svršio medresu primljen je za vježbenika u kotarskom šeriatskom sudu u Zvorniku, da se tako osposobi za kadiju. Iza okupacije i to godine 1880. položio je kadijski izpit pred sarajevskim muftijom (kasnije Reis-ul-ulema) merhum Mustafa Hilmiom H. Omerovićem, jer onda još ne bijaše osnovana šeriatska škola. Ubrzo iza toga imenovan je kadijom i služio je početka u Zvorniku, zatim u Gračanici, u Tešnju, pa u Mostaru, odaklen je premješten u Sarajevo za starješinu kotarskog šeriatskog suda. Godine 1900. premješten je sa kotarskog šeriatskog suda u Sarajevu na vrhovni šeriatski sud, gdje je ostao sve do godine 1912. s malim prekidom, kad je po naredbi pretpostavljenih bio dodieljen na upravu Šeriatske sudačke škole (29. XI. 1901. do 7. XII. 1905.) i tada opet povraćen vrhovnom šeriat-

skom sudu, gdje je ostao sve do svog umirovljenja 1912. g. kada je navršio propisni broj godina u aktivnoj službi. Za vrieme svog službovanja u Mostaru obavio je dužnost hadža, otišao je na Meku, za koji je put od ondašnje vlade postavljen za vođu hadžija (reisul-hudžadž) koju je funkciju izvršio na zadovoljstvo.

Merhum Hadži Hasan ef. vršio je kadijsku službu savjestno, gdje god je služio, ali glavni svoj poziv on je osjećao posve na drugom polju. Naš vakuf sve do svršetka borbe Džabića i dr. nije bio autonoman, pa prema tome nije bio ni organiziran kako treba. Mnogobrojna vakufska zemljišta bivala su često uzurpirana, vakufsko djelovanje vršilo se po intencijama zemaljske uprave. Zato se s vakufskim dobrima nije upravljalo, kako bi trebalo, i zato je trpjela naša zajednica. Merhum Hadžiefendić sve je to vidio, a kad nije mogao da sve popravlja sam, on se dao na sitni rad oko vakufa, koji je rad spasio mnoga dobra vakufska, a, što je glavno, podigao je svijest i moral naše zajednice u kojoj se ipak našao netko, da spasa što se može spasiti. On je u Mostaru, a kasnije i u Sarajevu, za vrieme svog službovanja sobom obišao i vidio sva naša groblja (u Sarajevu je pronašao i popisao preko dvie stotine parcela naših grobalja). Pronašao je mnogo naših grobalja na erarnom zemljištu i tada dao inicijativu, da se moli ondašnja vlada, da pokloni te parcele vakufu, što je vlada i učinila. Kad je sva ta groblja popisao, pokrenuo je akciju, da se ta groblja ograde, osnovao je jedan odbor sastavljen od najuglednijih građana i tada se povela akcija za sabiranje dobrovoljnih priloga u svrhu ograđivanja naših grobalja. Sva su groblja i u Mostaru, a kasnije i u Sarajevu, ograđena skupljenim dobrovoljnim prilozima.

Za vrieme svog službovanja u Mostaru dao je inicijativu, te se prilozima sagradila i jedna kuća određena za kadijski stan, kadije su plaćale određenu kiriju, a zgrada je postala vla-

snichtvo vakufa. I danas ta zgrada postoji. Po red toga je u glavnoj ulici njegovom inicijativom podigao vakuf čitav niz dućana.

Merhum Hadžiefendić odlikovao se i velikom svojom organizatorskom sposobnošću, te je na godine radio o reorganizaciji vakufske uprave. Bio je izradio i jednu obširnu osnovu o vjerskoj nastavi u svim našim zavodima. Po toj osnovi predviđao je on mektebi-ibtidaije, gdje mogu obzirom na izdatke da postoje, zatim u manjim mjestima zamislija on sibjan-mektebe, a po manjim skupovima naših naselja predviđala je njegova osnova tako zvane putujuće (sèjjâr) mualime, koji bi po unapried izrađenom nacrtu putovali i zadržavali se u selima prema broju kuća odnosno djece, da bi na taj način mualim radio negdje po jedan, dva do tri mjeseca u godini, a negdje makar i manje, ako se ne može više, samo da djeca steknu koliko bilo znanja iz vjeronauke.

Za vrieme svog službovanja kod kotarskog šeriatskog suda u Sarajevu pregledao je i proučio cielu arhivu od g. 1878. do 1900. i iz nje povadio i sredio u jedan pregled sve naredbe izašle u tim godinama, a tiču se šeriatsko-sudačkog uredovanja.

Konačno je došao na originalnu ideju, da uvede bar u Sarajevu jedinstven mekam (način izvođenja ezana). Uzeo je merhum Mehmed ef. Abadžića, koji je u svoje vrieme učio u Carigradu i otud donio liep mekam ezana. On je po nalogu vakufske uprave, a na poticaj merhum Hadžiefendića, održao s mujezinima i onim mladićima koji su se spremali za to zvanje, neki tečaj, gdje su se svi osposobili u liepu kiraetu i mekamu ezana. Od tada se primjećuje, da svi sarajevski mujezini uče ezan jednim mekamom.

Prije nego je to vakufski autonomni štatut stupio na snagu, on je osjećao tu prazninu, što u vakufu, kakav je primjerice sarajevski, nema povjerenstva (odbora, vieća), pa je

Gračanica: detalj sa stare razglednice

izposlovao kod vlade odobrenje, po kome je 1900. izabrano i postavljeno prvo vakufsko povjerenstvo.

Kad je merhum Hadžiefendić g. 1912. umirovljen, došao je u svoje rodno mjesto Gračanicu i tu se nastanio. Makar da je u svojoj kadijskoj karijeri proveo okruglo 35 godina, u kojem se vremenu nije ograničio samo na svoje službeno djelovanje, nego je još toliko radio iz vlastitog svog osjećaja, da pomogne našoj islamskoj zajednici, on se tada u Gračanici dadne u vakufskim izborima birati za člana džematskog medžlisa, koji ga na prvoj svojoj sjednici izabra za starješinu (džematbašu).

Tada je u Gračanici, a pod stare svoje dane, još puno dao od sebe. Glavna, zvana Ahmetpašina, džamija, u Gračanici bila je oharabi-

la, pa je njegovim zagovorom i nastojanjem srušena i posve nova sagrađena, a ubrzo iza toga obnovio je i jednu kuću u čaršiji, sve dobrovoljnim prilozima, i dao je u vlasništvo vakufa.

Merhum Hadži hafiz Hasan ef. bio je savjestan činovnik, a bio je još pri tome i dobar rodoljub, požrtvovan za našu islamsku zajednicu do krajnje mjere. Puno je radio, a što je radio, sve je vršio savjestno i nesebično. Svakako je dao od sebe puno više od prosječna našeg činovnika. Neka ga dragi Bog nagradi najvećom svojom milosti za njegova dobra djela, koja je učinio našoj zajednici!

Allah rahmetejle!

(Kalendar "Narodna uzdanica" za 1945. godinu, Sarajevo 1944., str. 180-182)

Merhum Ibrahim Šako

Ugledni seljak i muhtar seoski u selu Malešići, kotar Gračanica, župa Usora i Soli, okoperan adžica, i odmah, kad ga čovjek prvi put vidi, u sebi stvori sud, da to nije običan naš čovjek ni prosječni seljak. Žao mi je što ne mogu ni sliku njegovu donieti, jer ne znam, da li se uobće kad slikao. Ali makar i bez slike osjećam potrebu, da se odužim njegovoj liepoj uspomeni iz mojih poslaničkih godina 1925. – 1228., gdje sam u J.M.O. stranci bio biran u tom kotaru, a Šako mi rahmetli bio uvijek desna ruka i u agitaciji, a i prilikom mog hodanja po selima u svrhu obavještavanja birača.

Merhum Šako poslan je god. 1925. s drugim delegatima gračaničkim u Sarajevo na skupštinu naše stranke (J.M.O.), gdje su se zajednički birali kandidati za izbore. Moj prvi susret sa Šakom učinio je na me vrlo dobar utisak, zavolio sam ga od prvog časa, jer je bio vrlo prijazan, duhovit i dosjetljiv, po prirodi svojoj sklon šali, pravi Nasrudin-hodža. I u njegovu selu, pa i u celom kotaru svatko ga je ovakog poznavao, i gospoda činovnici i građani, svatko se volio s njim šaliti, a Šako je bio uvijek dobro raspoložen, i šala i duhovitost bila je, čini se, nerazdruživa od njegovog.

Kad god sam poslije kao izabran narodni poslanik hodao po kotaru gračaničkom, vazda me je u tim putovanjima pratio Šako.

Prostrani seoski čardaci uglednih domaćina sela gračaničkih bijahu svake noći prepuni, kad bih im ja došao, prava siela, a kad bi se politički dio moje posjete svršio, razvilo bi se najugodnije sielo, koje bi potrajalo do neko doba noći. Svaki put je na tim sielima Šako bio neko središte.

Jedne večeri na ovakvom sielu desio se Šako nešto osobito raspoložen, pa čisto dobio volju, da se i sa mnom malo našali, samo da sielo bude što veselije. Dok smo mi okupljeni oko svieće, a drugi za leđima našim, Šako se

malo izmakao i u sjeni svieće malo ko uznao se, pa počeo onako vrlo oprezno:

– Eto biva, ja sam vam odmah reko, kad smo odabirali kandidate za naše poslanike, da sam vrlo zadovoljan, što smo eto ovog našeg efendiju uzeli. Ali ja sam biva onda odmah rekao, da je boga mi u nas običaj, da se brkovi podrezuju, pa bi dobro bilo i on kad nam prvi put počeo ovamo, da malo dotjera brkove.

On je to zaista meni jedan put rekao, ali ja sam to uzeo za šalu i zaboravio.

Seljaci uzeše ovu Šakinu izjavu neki ozbiljno, neki za šalu, a svi uprieše svoje oči u me, šta ću ja na to reći. Ja se posve uozbiljio i počeh da odgovaram Šaki posve ozbiljno.

– Jah, rekoh ja, – meni zaista bi neugodno, kad mi to Šako reče u Sarajevu, kad je skupština bila. Šta ću? Uzeh se razmišljati, ta nije mi žao brkova, evo sad je vrijeme došlo, i ljudi posve bez njih žive, pa nikom ništa. Nego daj da ih sad dotjerujem radi tih izbora i kuglica i to me nekako vrieda. Šta ću, da je kakogod, da bude i vuk sit i ovce na tamanu. Kad mi dođe na ruku ko naručen naš veliki alim i vama dobro poznati Hafiz Mehmed ef. Okić, član Ulema-medžlisa, koji je i ovdje kod vas dugo godiona u Gračanici kao muderis živio. Potužim se njemu i kažem mu svoju nepriliku, a on sav veseo na me, gotovo da me ukori.

– Pa zar si se zato snuždio, po Bogu brate? Hajde, ostavi se bezposlice! Ako ti samo jedan čovjek u Gračanici prigovori štogod za brkove, odmah mu reci, da i u njih ima ljudi, koji preko brade piju “Jovin hošaf”.

– Tek što ja to izrekoh, a Šako se uzpravi i kaže: “To sam ja, po Bogu brate!”. Sve sielidžije prasnuše u smieh, čardak se trese, a Šako ko i zastidjen, a ipak mu drago, što je izazvao ovu veelost, opet se sakri u svoj zakutak. Kroz silan smieh, koji je jednako vladao u čardaku, počeh se padati primjetbe:

– Što zabadaš trn u zdravu nogu? Je li ti moglo biti bez toga, Šako?

A onda, kad je smieh prestao, Šako nam je pripoviedao neku svoju priču:

– Kad je Bog stvorio sviet, priča Šako, dao je čovjeku, konju i psu po četrdeset godina života. vremenom se pokazalo, da to nije pravo, pa je oduzeto od konja i psa po dvadeset i dato čovjeku. Zato čovjek radi svojih četrdeset ko čovjek, a onda onih konjskih dvadeset samo vuče, nosi kući gdje što nađe, drva iz šume, žito i drugo s njive i sve potrebe iz čaršije. A kad uniđe u onih dvadeset pasjih, samo mu jezik radi, šapćući Šako kaže: laje, laje, laje... Ja sam sad u tim godinama...

Opet smieh u čardaku prolama se.

Pred izbore 1927. godine Šako proriče pobjedu seljačke stranke pred radikalima, a ja, znajući za snagu i sva sredstva radikala u izbornoj borbi, poričem tu pobjedu. U stvari mi smo tada bili s radikalima u vladi, a sa zemljoradnicima držali se samo kolegijalno i tolerantno. Ali ja sam htio da sa Šakom bistrim situaciju, makar da sam i ja osjećao, da zemljoradnici dobivaju na terenu, pa se tako ja i on okladimo. Ako zemljoradnici izađu na izborima jači od radikala, ja gubim okladu, dat ću Šaki – ne sjećam se dobro – janje ili neku svoticu novaca.

A ako zemljoradnici ne dobiju većinu prema radikalima, – pitam ja Šaku, – šta ćeš ti meni dati?

– Udri mi šamar nasred čaršije, – veli Šako.

I tako se oklada sklopila.

Brzo iza tog Šako se razbolio i nije dočekaio uspjeh izbora. Ja sam okladu izgubio. Kasnije sam dao okladu sinovima njegovim.

Sa Šakom su se šalili i drugi ljudi, pristaše drugih stranaka. U takvom jednom razgovoru reći će mu jedna gospođa s protivne strane, da on uzme sliku s onom liepom bradom (Pašića, t. j. da ide u radikale), ali joj Šako odgovori ko s nokta:

– Vjere mi gospoja, Muftijina (Maglajlića) je brada bila i ljepša i pet puta je na dan pere, pa ja niesam otišao s njim.

Kad je bio muhtar, uze ga jedanput oružnička obhodnja sa sobom da traže neki pekmez, koji je prošle noći ukraden nekom seljaku. On je pošao s oružnicima i obišli su nekoliko kuća i dvorišta, gdje je on mislio, da bi se mogao naći ukradeni pekmez. U jednom dvorištu primietio je Šako, dok su sjedili i domaćica im kahvu kuhala, kako se na plotu suši razastrt domaćinov sukneni gunj, a na njemu se na leđima skupilo dosta muha. Šako namignu sam sebi, a kad pođoše, on se svrati domaćici, pa joj reče šapćući, da joj muž, kad dođe večeras iz mlina, odnese onaj pekmez, na svoje mjesto, odakle ga je sinoć uzeo.

– Ama, – poče žena da nešto prigovara.

– Ništa, – veli joj Šako, – ne kupe se džaba muhe po gunju. Kaži mu, odmah večeras neka ga vrati.

Tako je i bilo.

Šako je umro g. 1927. pred same izbore one godine. Njegovi sinovi rekoše mi, da je na samrtnoj postelji rekao, da mu nije žao što će umrieti, već što ne će više sa mnom hodati.

Allah rahmetejle!

(*Kalendar "Narodna uzdanica" za 1945. godinu, Sarajevo 1944., str. 188 - 190*)